

GRIGONIS MATAS

Gimė 1889 10 03 Miškiniuose Rokiškio rajone, mirė 1971 01 07 Vilniuje

Rašytojas, pedagogas

Gimė žemdirbių ūkininkų šeimoje 1897-1900 m. baigė Rokiškio pradžios mokyklą, 1900-1907 m. mokėsi Mintaujos (dabar – Jelgava, Latvija) ir Vilniaus gimnazijose. 1907 m. buvo įstojęs į kunigų seminariją, tačiau iš jos išstojo. Išlaikęs egzaminus, jis gavo teisę dirbti lietuvių kalbos mokytoju. 1907–1908 m. M. Grigonis dirbo Neršionių (Rokiškio r.) "Saulės" pradžios mokyklos vedėju. Jis buvo vienas iš lietuviškųjų vakarų Rokiškio krašte organizatorių, pats vaidino pirmuosiuose dramos pastatymuose 1908–1909 m., net ir atvažiuodamas į Rokiškį iš Panevėžio.

1908-1914 m. dirbo Panevėžio labdarių draugijos pradinės mokyklos vedėju, taip pat šios draugijos bibliotekoje. 1908-1915 m. jis tyrė, ką mokiniai skaito, paskelbė apie tai publikacijų. Panevėžyje M. Grigonis įsitraukė į dramos, muzikos ir dainos draugijos "Aidas" veiklą ir ją pagyvino. 1912-1914 m. išrinktas susibūrusios Artistų mėgėjų kuopai pirmininku. 1914 m. pasitraukė į Rusiją, 1914-1918 m. buvo Kinešmos pradžios mokyklos, Voronežo M. Yčo gimnazijos ir Marijampolės "Žiburio" progimnazijos, tuo metu įsikūrusios Jaroslavyje, mokytojas, dėstė lietuvių kalbą ir literatūrą.

Grįžęs į Lietuvą, 1918-1925 m. jis dirbo Panevėžio "Saulės" gimnazijos mokytoju, buvo Panevėžio apskrities pradžios mokyklų instruktorius bei Panevėžio berniukų gimnazijos vicedirektoriumi. Panevėžyje M. Grigonis vėl dalyvavo atgaivintos "Aido" draugijos veikloje, nuo 1919 m. vasaros buvo jos valdybos narys, vicepirmininkas. Jis rengdavo lietuviškus vakarus, buvo vienas iš "Meno kuopos" įkūrėjų.

1925-1929 m. jis buvo Rozalimo (Pakruojo r.) vidurinės mokyklos direktorius, 1925 m. subūrė jaunimą sutvarkyti centrinę miestelio aikštę priešais bažnyčią. Šioje aikštėje 1928 m. jo iniciatyva buvo pastatytas Lietuvos Nepriklausomybės 10-mečio paminklas su angelo statula.

1929-1934 m. M. Grigonis gyveno Anykščiuose ir buvo Anykščių vidurinės mokyklos direktorius, mokė lietuvių kalbos ir geografijos. 1929-1930 m. buvo Anykščių Vyskupo M. Valančiaus liaudies universiteto lektorius. 1930-1931 m. išrinktas Anykščių mokytojų J. Basanavičiaus vardo draugijos pirmininku ir Lietuvos mokytojų tautininkų J. Basanavičiaus liaudies universiteto vedėju Anykščiuose.

Dėl pablogėjusios sveikatos 1934 m. išleistas į pensiją. Apsigyvenęs Senamiesčio vienkiemyje prie Panevėžio, savo laiką skyrė kūrybai ir sodininkystei, iki Antrojo pasaulinio karo toliau dalyvavo Panevėžio "Aido" ir kitų draugijų veikloje, buvo atsakingas už Panevėžio "Aido" draugijos biblioteką, periodiškai vis gydėsi.

1941-1943 m. M. Grigonis apsigyveno Panevėžyje ir dirbo Panevėžio apygardos teismo civiliniame skyriuje sekretoriumi, buvo Panevėžio 1-osios gimnazijos tėvų komiteto vicepirmininkas. Dėl pablogėjusios sveikatos vėl pasitraukęs iš tarnybos, jis grįžo į sodybą Senamiesčio vienkiemyje, nuo 1945 m. buvo Lietuvos personalinis pensininkas kaip pasižymėjęs mokytojas ir vaikų rašytojas, tačiau sunkiai sirgdamas skurdo.

1948 m. jis įstojo į Vaivadų apylinkėje susikūrusį kolūką "Pirmyn", buvo išrinktas jo revizijos komisijos pirmininku, kiek laiko ėjo sąskaitininko pareigas, deleguotas į pirmąjį Sovietų Lietuvos kolūkiečių suvažiavimą, išrinktas jo prezidiumo nariu ir skaitė pranešimą. Pokario Lietuvoje jis išgarsėjo kaip augalų selekcininkas – "mičiurininkas", buvo filmuojamas kino kronikai, pelnė įvairių apdovanojimų augalininkystės laimėjimų parodose. 1950-1957 m. buvo kolūkio pirkios-laboratorijos vedėjas, palaikė ryšius su Sovietų Sąjungos "mičiurininkais", bendravo su Lietuvos jaunaisiais gamtininkais. Nuo 1965 m. iki gyvenimo pabaigos M. Grigonis gyveno Vilniuje pas sūnų Matą Kastytį.

Mokykliniam jaunimui M. Grigonis parašė ir išleido apie 40 knygelių, daugiausia originalios ir verstinės poezijos, sceninių veikalų, išvertė L. Tolstojaus, I. Turgenevo, K. Ušinskio ir kitų autorių knygas, Ch. Perrault

pasakas, parengė rusų kalbos vadovėlį (1915 m.). 1913 m. išleistas eilėraščių rinkinys „Kvietkelis“ yra pirmoji lietuvių vaikų poezijos knyga.

Pagal M. Grigonio eiles yra sukurta dainelių vaikams: Artūro Noviko "Pasaka", Antano Budriūno "Neužmirštuolės", "Aguonos", "Žemuogėlės", "Pasaka", Algimanto Raudonikio "Lopšinė". Įvairūs kompozitoriai sukūrė giesmių pagal M. Grigonio tekstus: Teodoro Brazio "Į Nazarietį" ir "Rozalimo Jėzaus Nazariečio giesmė", V. Butvilos-Kazimieraičio "Kristaus Karaliaus giesmė", Mykolo Karkos "Prie kryžiaus skubėki", taip pat dainų chorams: J. Gaubo "Rozalimas", S. Gužytės "Rozalimo daina" ir kt.

Už nuopelnus Lietuvai apdovanotas Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino 4-ojo laipsnio ordinu (1928 m.) ir Lietuvos Nepriklausomybės 10 metų sukakties medaliu (1928 m.), sovietinėje Lietuvoje – "Garbės ženkle" ordinu (1950 m.).

Nuo 1908 m. iki gilios senatvės bendradarbiavo periodinėje spaudoje, pasirašinėdavo Svirno Žvynės, Mato Gojelio, Dile Mato slapyvardžiais.

Jo publikacijas spausdino "Viltis", "Šaltinėlis", "Vienybė", "Garnys", "Lietuvių balsas", "Lietuva", "Vadas", "Katalikas", "Ateitis", "Pavasaris", "Sekma diena", "Švietimo darbas", "Lietuvos žinios", "Žvaigždė", "Židinyš", "Panevėžio balsas", "Kraštas", "Kultūra", "Draugija", "Žiburėlis", "Naujasis žodis", "Žvaigždutė", "Sargyba", "Kauno naujienos", "Lietuvis", "Skautų aidas", "Panevėžio tiesa", "Genys", "Lietuvos pionierius" ir kt.

Knygos

Raštai / Matas Grigonis ; sudarytojas Matas Grigonis (sūnus). - Vilnius [i.e. Kaunas : Arx Baltica], 2008 (Kaunas : "Arx Baltica" spaudos namai). - 447, [1] p. : iliustr., faks., portr.

Algimantėlio metai : eilėraščiai vaikams / Matas Grigonis. - [Marijampolė] : ["Šaltinėlis"], [1936] (Marijampolėje : Marijonų sp.). - 32 p.

Balsai : gamtos eilėraščiai / Matas Grigonis ; [viršelis dail. V.S. Stančikaitės-Abraitienės]. - Kaunas : Spaudos Fondas, 1939 (Kaunas : „Žaibo“ sp.). - 31, [1] p. : iliustr.

Dievą mylėti gražu : eilėraščiai : dovanėlė dievą mylintiems vaikučiams / Matas Grigonis ; viršelį piešė P. Kazlauskas. - [Marijampolė] : Marijonai, 1939 (Marijampolėje : Marijonų sp.). - 44 p. : iliustr.

200 žaidimų kambaryje ir tyrame ore : su dainomis, gaidomis, paveikslėliais ir fantų išvadavimais : jaunuomenei dovanėlė / sutaisė Matas Grigonis. - [Kaunas] : [Šv. Kazimiero d-ja], 1911 (Šeškai : Laukaičio, Dvaranausko, Narjausko ir b-vės sp.). - 144 p. : iliustr., nat.

Gėlių kalba ; Darželyje : du vaidinimėliai / Matas Grigonis. - [Marijampolė] : Marijonai, 1938 (Marijampolėje : Marijonų sp.). - 24 p. : iliustr.

Į vaikučių širdis : eilėraščiai / Matas Grigonis. - Kaunas : išleido "Spaudos fondas", 1933 (Kaune : koop. "Raidės" sp.). - 31, [1] p., [1] portr. lap. : portr.

Kalbamokslis lietuviams rusų kalbą išsimokyti = Самоучитель русского языка для литовцев / sutaisė M. Grigonis. - Ryga : [L. Jakavičiaus] knygy krautuvė, 1915 (Ryga : "Lietuvos" sp.). - 76 p. - Gretut. tekstas liet., rus.

Kvietkelis : vaikų eilutės / Svirno Žvynė [Matas Grigonis]. - Vilnius : Jono Rinkevičiaus leidinys, 1913 (Vilniuje : M. Kuktos sp.). - 16 p.

Linksmos dienos : 2-jų veiksmų iš liaudies gyvenimo vaizdelis su dainomis ir šokiais / pagal K. Lukaševič parašė M. Grigonis. - Chicago, Ill. : "Lietuvos" lėšos ir spauda, 1913. - 23 p. : nat.

Mūsų rašybos klausimu / A. Jakštas ir M. Grigonis. - [S.l.] : [s.n.], 1920 (Kaune : "Šviesos" sp.). - 20 p.

Novakauskas, Jonas. Abituriento bei gimnazijos daina [Natos] / J. Novakausko muzika ; M. Grigonio žodžiai. - [S.l.] : [s.n.], 1939 (Kėdainiuose : Š. Movšovičiaus sp.). - [4] p.

Pas vargą svečiuose : eilėraščiai / Matas Grigonis. - [Marijampolė] : išleido Marijonai, 1939 (Marijampolėje : Marijonų sp.). - 40 p.

Paukščiuose : 2 veiksmų scenos vaizdelis / Matas Grigonis. - [Marijampolė] : išleido Marijonai, 1940 (Marijampolėje : spausdino

Marijonų sp.) - 31 p. : gaid.

Paulauskas, Vladas. Moksleivio maršas [Natos] : vienam balsui su fortepijonu / muzika V.P. ; žodžiai M. Grigonio ; [viršelio dailininkas] B. Šliteris. - Panevėžys : autoriaus leidinys, [19]22. - 4 p. : iliustr.

Rutelių darželis : pamokinimas, kaip žolynai auginti / sutaisė M. Grigonis. - Kaunas : Šv. Kazimiero draugija, 1913 (Kaunas : S. Banaičio sp.). - 36 p. : iliustr.

Smagūs žaidimai. - Vilnius, 1914. - 45 p.

Šeimyniškiems vakarėliams pramogėlė / Svirno Žvynė. - [Vilnius] : Jono Rinkevičiaus leidinys, 1914 (Vilnius : Martyno Kuktos sp.). - 16 p.

Tau, Tėvyne : dvidešimčia nepriklausomybės metų besidžiaugiančiai : eilėraščiai jauniems / Matas Grigonis. - [S.l.] : [s.n.], 1938 (Marijampolė : Marijonų sp.). - 30, [1] p., įsk. virš.

Vaikų džiaugsmui : eilėraščiai / Matas Grigonis. - Ukmergė, 1935. - 32 p.

Vaikų žaidimai [Natos] / sutaisė Matas Grigonis. - Vilnius : išleido Juozas Masiulis, 1912 (Vilnius : Juozapo Zavadzko sp.). - 26 p. : iliustr. ; 21 cm. - Viršelio antr.: 20 žaidimų kambaryje ir tyrame ore su dainomis

Vaikų žaidimai : [ikimokyklinio ir jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikams] / M. Grigonis ; iliustravo T. Balčiūnienė. - Vilnius : Vaga, 1966 (Kaunas : K. Poželos sp.). - 28, [4] p. : iliustr.

Žaidimų vainikas [Natos] : savybės vakarėliams ir gegužinėms nupintas / [sudarytojas] Matas Grigonis. - [Kaunas] ; [Vilnius] : „Švyturio“ b-vės leidinys, 1918 (Tilžėje : spauda Otto v. Mauderodės sp.). - 73, [2] p. : vinj.

Žemuogėlės / Matas Grigonis ; [iliustravo T. Kulakauskas]. - Vilnius : Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1960. - [20] p. : iliustr.

Vertimai

Amičis De, Edmondas. Širdis = (Cuore) / Edmondas de Amičis ; vertė M. Grigonis. - [Chicago : Tėvynės mylėtojų draugija], 1915. - 362 p. : iliustr.

Aukštikalnytė-Dundulienė, Marija. Katriutės gintarai : triveiksmis vaizdelis su dainomis ir šokiais / Halina ; autorei leidus išvertė M. Grigonis. - Chicago, Ill. : "Lietuvos" lėšos ir spauda, 1913. - 27 p.

Bilybinas, Viktoras. Moterų plepalai : vienaveiksmė komedija / Bylibinas ; iš Bylibino vertė Š.Ž. - [S.l. : s.n., s.a.]. - 13 p. - Įrišta su: Alkanas Jonukas / I.K. Lisenkas-Konyčius ; Storžieviai svečiai / L. Ivanovas

Grimas, Jakobas. Jonukas ir Marytė : 4 veiksmų pasaka / [Broliai Grimai] ; iš rusų kalbos lietuviškai parašė M. Grigonis. - Chicago, Ill. : lėšomis ir spauda „Lietuvos“, 1913. - 16 p.

Grimas, Jakobas. Nykštukas ; Jonukas ir Marytė / [Jacob Grimm, Wilhelm Grimm]. Žąseganė / [Charles Perrault] : trys pasakaitės su paveikslėliais ; lietuviškai parašė M. Grigonis. - [Panevėžys] : [J. Masiulio knygynas], 1914 (Vilnius : Martyno Kuktos sp.). - 25 p. : iliustr.

Kotliarevskis, Ivanas. Nastutė : 2 veiksmų, 3 paveikslų drama / pagal ukrainiečių J. Kotliarevskio operos "Natalka Poltavka" lietuviškai parašė M. Grigonis. - Chicago, Ill. : lėšomis ir spauda "Lietuvos", 1913. - 30 p.

Kurpianka. Sulyg naujausios mados : dviejų veiksmų komedija / Kurpianka ; vertė M. Grigonis. - Chicago (Ill.) : Lėšos ir spauda "Lietuvos", 1913. - 19 p.

Lisenko-Koničius, Ivanas. Alkanas Jonukas : vieno veiksmo vodevilis / iš I.K. Lisenko-Konyč vertė S.Ž. [Matas Grigonis]. Storžieviai svečiai : vieno veiksmo komedija / iš L. Ivanovo vertė S.Ž. [Matas Grigonis]. Moterų plepalai : vienaveiksmė komedija / iš Bylibino vertė S.Ž. [Matas Grigonis]. - [Ryga : "Rygos naujienų" red.], 1913 (Ryga : L. Jakavičiaus sp.). - 16, 19, 13 p. : vinj. ; 18 cm. - Vodevilio orig. antr.: Голодный Дон-Жуан - P. 2 (virš.)

Lisenko-Koničius, Ivanas. Alkanas Donžuanas : 1 v. komedijėlė / iš Lisenko-Konyčo vertė Matas Grigonis. - Panevėžys : [s.n.], 1936 ([Panevėžys] : ["Bangos" sp.]). - 16 p.

Omańkowska, Franciszka. Verpėja po kryžium : 3-veiksmė iš lietuvių XV a. gyvenimo pasaka / F. Omańkowska ; lietuvių scenai pritaikindamas vertė M. Grigonis. - Vilnius : Rinkevičius, 1913. - 32 p.

Pelenė : 3 veiksmų pasaka, su muzika / iš prancūzų kalbos vertė Zarasietės ; redagavo M. Grigonis. - Kaunas : „Spaudos fondo“ leidinys, 1933 (Kaunas : akc. „Žaibo“ b-vės sp.). - 28, [2] p. : nat.

Trys legendos apie kūdikėlį Jėzų / vertė M. Grigonis. - Vilnius : Kuktos sp., 1913. - 48 p. - (Vaikų knygynėlis ; nr. 4). - Antr. dabartine rašyba: Trys legendos apie kūdikėlį Jėzų

Turgenevas, Ivanas. *Pinigų nėr* : vaizdelis iš jauno dvarininko gyvenimo / J.S. Turgeniev ; vertė M. Grigonis. - Chicago, Ill : "Lietuvos" lėšos ir spauda, 1913. - 23 p. : vinj.

Vučetičius, Nikolajus. *Matuko dirva* : apysaka / iš N. Vučetičio ; lietuviškai parašė M. Grigonis. - Seinai : Laukaičio, Dvaranausko, Narjausko ir Bvės sp., 1911. - 16 p., įsk. virš. : iliustr.

Apie jį

Mano vardas gyvuos... : iš Mato Grigonio kūrybinio palikimo / Panevėžio rajono savivaldybės viešoji biblioteka ; [sudarytoja Asta Nedveckienė]. – [Panevėžys] : Panevėžio rajono savivaldybės viešoji biblioteka, [2005] ([Panevėžys] : Panevėžio sp.). – 20 p. : iliustr.

Savickis P. *Matas Grigonis (1889-1971)*. – Panevėžys, 1989. – 45 p.: iliustr.

Šaltiniai

Lietuva. - Vilnius, 2008-2015. - [T.] 2, 2010, p. 709.

Lietuviškoji enciklopedija. – Kaunas, 1933-1944. - T. 9, 1941, p. 638.

Lietuviškoji tarybinė enciklopedija. – Vilnius, 1976-1985. - T. 4, 1978, p. 14.

Lietuvių enciklopedija.. – Boston, 1953-1985. - T. 7, 1956, p. 499.

Lietuvių literatūros enciklopedija. – Vilnius, 2001. – P. 165-166.

Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija.– Vilnius, 1966-1971. - T. 1, 1966, p. 662-663, portr.

Tarybų Lietuvos enciklopedija.. - Vilnius, 1985-1988. - T. 1, 1985, p. 581, portr.

Visuotinė lietuvių enciklopedija. - Vilnius, 2001-2015. - [T.] 7, 2005, p. 168.

Jakimavičius A. *Mokslo ir technikos raida Lietuvoje*. – Vilnius, [2002]. – P. 45-49.

Juodytė G. *Pakruojo krašto žmonės*. – Kaunas, 2005. – P. 51.

Liekis A. *Lietuvių tautos - lietuvių kalbos likimas*. - Vilnius, 2004. - D. 1, P. 189.

Lietuvių rašytojai. – Vilnius, 1979-1993. – [T.] 1, p. 587-592.

Lietuvos mokykla ir pedagoginė mintis. – Vilnius, 1994-. – T. 3, P. 437-439.

Lietuvos muziejų rinkiniai. – Nr. 9 (2010), p. 114-119.

Linkevičius J. *Iš gintarų vėrinio*. – Vilnius, 2002. – P. 35-59.

Panevėžio krašto kalbininkai / sudarė Eugenijus Urbonas. – Panevėžys, 2000. – P. 61-63.

Panemunėlis / [sudarytojai Venantas Mačiekus, Povilas Krikščiūnas]. – Vilnius, 2011. – D. 2, p. 1537.

Prėskienis B. *Šiaulių krašto literatūros panorama* / Bronius Prėskienis. – Šiauliai, 2003. – P. 156-157.

Šimkūnas A. *Susitiksim prie qžuolo*. – Vilnius, 2012. – P. 48-49.

Vanagas V. *Lietuvių rašytojų sąvadas*. – Vilnius, 1996. - P. 199.

Gimtasis Rokiškis. - 2016, birž. 7, p. 4-5, 8.

Respublika. - 2011, liep. 22, p. 3.

Tarp knygų. - 2004, Nr. 10, p. 25-2; Nr. 11, p. 39; 2012, Nr. 10, p. 28.